

RG-50.473*0095

BENDINSKAS, Aleksandras

Lithuania Documentation Project

Lithuanian

RG-50.473*0095

Šiame interviu Aleksandras Bendinskas, g. 1920 m., aktyviai dalyvavęs Lietuvos Aktyvistų Fronto (LAF) veikloje rusų ir vokiečių okupacijos metais, pasakoja apie LIK ir LAF susikūrimo istoriją, struktūrą, kaip palaikė ryšius su štabu Berlyne. Išvardina daug Kaune veikusių LAF'o aktyvistų, paaiškina LAF'o veiklos pagrindinius tikslus, aptaria LAF'o veiklos programą, antisemitizmo apraiškas joje. Pasakoja apie savo vaidmenį ruošinat baltus raiščius Kauno partizanams, aiškina, kad jie buvo skiriamasi ženklas vokiečiams. Pasakoja apie LAF'o veikloje dalyvavusius žydus kuriems ji padėjo pasislėpti, o vėliau vienai jų padėjo pabėgti iš Lietuvos, ir ji išgyveno iki šiol. Aptaria masinius Lietuvos intelektualų trėmimus ir paaiškina jų vaidmenį antisemitizmo sklaidai Lietuvos nacionalistų tarpe. Pasakoja, kas, pagal jo turimą informaciją, nutiko „Lietūkio“ garažo žudynių metu. Aptaria LAF'o pabaigą atėjus vokiečiams, kaip buvo persekiojami LAF'o vadovai, ir kaip, jam vadovaujant, LAF'as galiausiai buvo paleistas.

[00] 00:31:18 - [00] 03:39:00

00:00:28 – 00:03:43

Q: Pone Aleksandrai, mano pirmas prašymas į Jus: pirmiausia Jūs prisistatykite – pasakykit, koks Jūsų vardas, pavardė, kokiais metais gimėte, kur.

A: Nu, mano... Nu, aš esu Aleksandras Bendinskas, gimęs 1920 metais vasario 23 dieną Skersbalio kaime, Šilavoto valsčiuje, Marijampolės apskrityje. Nu, tokio vidutinio – žemiau negu vidutinio, ūkininko šeimoje. Mūs buvo devyni vaikai ir du tėvai. Pirmo pasaulinio karo metu tėvas tarnavo kariuomenėje, paskum puolant jau – vokiečiams puolant Lietuvą – kadangi mes ne taip jau toli nuo sienos gyvenom, tai visą šeimą – tėvas buvo kariuomenėje – o visą šeimą, reiškia, išvarė ir gyveno iki karo pabaigos Minske; Ratomka – toks yra sustojimas prieš Minską. Nu va. Nu, grįžus, reiškia, 19(19) metais viskas buvo sudeginta, nieko neliko, tai tėvai išsikasė duobę, vat, ir, kaip sakoma, šitoj duobėj aš ir gimiau – nu, „zemlianka“, ar kaip ten, „žeminė“, ar kaip dabar vadina. Nu, jaunystė buvo labai sunki. Ir kol apsitvarkė, bet paskui jau... Pasaulinė krizė dar 19(30) metais nepaprastai suveikė, bet vistiek tėvas, ten savo tetos, reiškia, raginamas, vis tikrai ryžosi mane išleisti į gimnaziją. Senelių neturėjau – senelius turėjau, bet jie abudu gyveno Amerikoje, iš tėvo pusės. Dirbo šachtose sunkiai, jie padėdavo šiek tiek, bet—visa kita— Po to aš, nu kaip, pradžios mokyklą tris metus lankiau, o tuo metu pradžios mokykla buvo nuo pirmo lapkričio, kai jau baigdavosi ganyti, ir paskum jau prasi...reiškia, pasibaigdavo jau pirmą gegužės, kada reikėdavo gyvulius išginti. Nu tai tiek, tris metu pasimokęs, jau buvau pakankamai mokytas, ir 19(31) metais jau norėjau stoti į gimnaziją. Kadangi aš dar nebuvo baigęs keturių skyrių, tikrai tris, tai reikėjo laukti egzaminus. Aš pabandžiau įstoti į antrąją klasę, jau taip pagal viską...būčiau ir įstojęs galbūt, bet aš nepakankamai [buvau] pasiruošęs vokiečių kalbai ir mane paliko pirmoj klasėj. Taip kad aš va tokiu būdu patekau į gimnaziją. Nu, joj mokiausi iki 19(39) metų. 1939-ais metais baigiau gimnaziją, neblogai baigiau – nu, sporte pasižymėjau, nu po truputėlį taip parašydavau į kai kuriuos laikraščius, ten tą fotografiją nusiųsdavau... Nu, domėjausi tuo visu Lietuvos gyvenimu ir ypatingai mes pergyvendavom tuos visus efektus ir įvykius, kurie buvo, reiškia, kurie tiesioginiai Lietuvą lietė.

RG-50.473*0095

[00] 03:39:00 - [00] 05:55:19

00:03:43 – 00:06:06

Q: Sakykit, prašau, kaip Jūs 1940-ais metais atsidūrėt Kaune? Kas atsitiko [už kadro operatorius prašo išjungti televizorių kitame kambaryje]. Oooo, gerai. Prašom. Sakykit, kur Jūs buvot 1940-ais metais? Kokiam mieste?

A: Reiškia, 1940-ais metais buvo taip: aš gimanziją baigiau 1939 metais, ir man buvo pasirinkt kur – aš galėjau pasirinkt... Kadangi tėvai neturtingi buvo, aš turėjau pasirinkt... Tai buvo du... Dvi, reiškia, vietas: arba karo mokykla, kur priimdavo ir taip toliau, arba kunigų seminarija, kur galėjo, nu, biednų vaikų tėvai galėjo šita... Bet man atsitiko taip, kad aš... Mano draugas Šapalas, kuris, nu, žuvo **Šuduve**, man pranešė, kad – jisai buvo dviem metais anksčiau mane baigęs – kad Susisiekimo ministerija moksleiviam duoda dvi stipendijas važiuot į Vokietiją studijuot įmonių organizaciją ir valdymą. Aš su savo atestatu nuvažiauvau, nu ir, mano nustebimui, gavau stipendiją. Karui prasidėjus jau, tada susisiekėm su Vokietija, ir viskas. Galėjau aš važiuot, galėjau studijuot, bet bijojom, kad vokiečiai gali mus, kaip sakoma...įtraukti į karą ir taip toliau, nu visokių gaudų kaip tada būna, tai aš palikau Berlyną ir grįžau į Lietuvą.

Q: Kada Jūs palikot Berlyną ir grįžot į Lietuvą?

A: 1939 metais rugsėjo mėnesį.

Q: Aišku. Ir ką Jūs tada veikėte?

A: Tada reikėjo įsidarbinti, ir aš įsidarbinau Katalikų veikimo centre, spaustuvėj, kuri dar ir dabar yra, spaustuvėj – Donelaičio ir Mickevičiaus gatvių kampas. Jie leido tada „Į laisvę“ laikraštį, nu ir paskui visus kitus dešimtosios pakraipos laikraščius.

Q: O kaip ta spaustuvė vadinosi?

A: [Ilga pauzė.] Nu, galbūt aš prisiminsiu, tik šita... Ji dar leido, šita, laikraštį „XX amžius“, leido „Mūsų laikraštis“, nu paskui ir kitus leidinius leido.

[00] 05:55:19 - [00] 08:56:11

00:06:06 – 00:09:14

Q: O sakykit, prašom... Aš jau dabar šoku į 1941 metus, mane domina situacija 1941 metų pradžios... Kada Jūs išgirdot pirmą kartą apie Lietuvos Aktyvistų Frontą?

A: Matot, apie Aktyvistų Frontą aš išgirdau truputėlį vėliau, dėl to, kad 1940 metais, kada jau prasidėjo... Kai užėjo, nu reiškia, tenai... Jūs irgi puikiai istorijoje žinot, kad, reiškia, 1939 metais buvo pasirašytas Ribentropo pagalbos sutartis spalio mėnesį – mum atidavė Vilnių, o mes įsileidom bazines. Tai 1940 metais, reiškia, papildyt bazines, sutiko mūs vyriausybė. Deja, mes šito nieko negalim pakeist šiandien istorijoje. Jie sutiko, be pasipriešinimo, ir įvedė. Tai vat, 1940 metais, kai tik įėjo jau šitie papildomi daliniai, ir šiaip buvo... Tai savaime organiškai mūsų jaunų vyrų, kurie vat tik gimnazijas baigę, kurie jau pradėję studijuot ir taip toliau, prasidėjo savaiminis pasipriešinimas. Ten nieko nereikėjo: vieni rašė atsisaukimus, kiti vienaip, kitaip... Prasidėjo, nu kaip Jums pasakyt, prasidėjo tas judėjimas, tas pasipriešinimo, ar kaip jį pavadint...aš...aš nežinau, aš lietuviškai kalbu. Ir taip toliau, ir ten rezistencija prasidėjo. Tai vat. Tai tada, nu, kokias išėtis?

Daug kur spaudoj: čia bolševikai, valstybė tokia prievartinė, ten Stalinas diktatorius ir taip toliau, ir taip toliau. Ir ten kad būtų kas nors taip jau ypatingai organizavę, tai to nebuvo – buvo savaiminis pasipriešinimas. O pačią jau organizaciją...Lietuvoj dar, dar ji nebuvo, bet aš jau... Kadangi mane išmetė iš universiteto iš karto atėję, va, tai dirbau „Paramoj“ – „Paramos“ bendrovėj... Nu ir dabar, žinot, kaip išėjo... Kad išgirstam, kad pabėgusieji iš Lietuvos – jie dabar save vadina, reiškia, priverstiniais tremtiniais – vat, pabėgę organizuoja kažkokį tai pasipriešinimą tarptautiniu mastu. Nu kaip, tarptautiniu mastu, mes ten nieko nežinojom, bet pasipriešinimas toks vyksta. Jau vėliau, apie lapkričio mėnesį, išgirstam, kad yra susiorganizavus kažkokia organizacija – Lietuvos Išlaisvinimo Organizacija. Bet tai žinot, gi tada sienos uždarytos, jokių ten galimybių nei prieit, nei pamatyt, nei nieko nebuvo galima. Tai mes tikrai tiek, kiek gaudavom, vienas kitam kažkaip...iš savo, nu, patyrimo, ar iš savo mąstymo...darydavom [išvadą], kad turi būt – negali šitas blogis taip gyvent. Ir jau visiškai pabaigoj (1940 m.), aš tiksliai negaliu pasakyt, ar tai jau 1941 metų pačioj pradžioj jau gaunam, kad susikūrė, va tokia yra, ir taip toliau. Tarp jų buvo ir mano gerų pažįstamų.

[00] 08:56:11 - [00] 10:36:19

00:09:14 – 00:10:59

Q: Susikūrė kas?

A: Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas Berlyne.

Q: Lietuvos Išlaisvinimo Komitetu jūs vadintot tada?

A: Nu jisai taip ir save vadino.

Q: O Lietuvos Aktyvistų Frontas?

A: Oi, tai jau vėliau. Aktyvistų Frontas tai jau, kada Išlaisvinimo Komitetas tenai, šitas, nu...Galvanauskas, Maceina, ir kiti vat kurie buvo, tai jie – Lietuvą reikėjo išlaisvint, [apie] Lietuvą reikėjo informuoti pasaulį, kaip pas mus įvyko, nes nedaug kas labai ir žinojo.

Q: O LAF'as kada atsirado konkrečiai?

A: O LAF'as jau vėliau truputėlį. Kada jau Išlaisvinimo Komitetas... Bet tai reikia... Jie tikrai bendro pobūdžio, o čia reikia darbinį tokį komitetą sukurt – tai Lietuvių Aktyvistų Frontas. Ir vat į Lietuvių Aktyvistų Frontą tada jau... Jis jau apjungė, organizavo – kaip organizacija buvo.

Q: O kokia buvo struktūra Lietuvos Aktyvistų Fronto?

A: Lietuvoj Aktyvistų Fronto... Žinojom iš karto, kad reikia, reikia, reikia... Tie visi pasipriešinimai, bet... Bet pagaliau gaunam taip: kad geriausia organizuot, kad neiššifruotų bolševikai kaip, kur, kas – penketukais. Vat. Penketuky ne visi save vienas kitą žinojom. Todėl, kad jeigu, sakysim, ir pagautų, tai jisai daugiausia, ką gali – du ar tris išduot, ir taip toliau. Ir daugiau jis nieko negalės padaryt. Nors šito neprisilaikėm: sakysim aš, beveik...Kauno Senamiesty aš beveik visus žinojau, su visais palaikiau ryšį, nors mano penketukas priklausė tikrai...mano penketukui konkrečiai priklausė tikrai „Paramos“...“Paramoj“ dirbantys žmonės.

RG-50.473*0095

[00] 10:36:19 - [00] 13:12:01

00:10:59 – 00:13:40

Q: O sakykit, kas buvo Jūsų penketuke, apart Jūsų?

A: Pas mane buvo taip: Skrinkas, advokatas; paskui buvo Vaitkevičius, vyr. buhalteris; paskum Žemaitis – jisai buvo siuvyklos vedėjas; dabar...[bando prisiminti] mergaitė...bet ji jau žuvus...vat; ir Kvedaras.

Q: Tai jūs čia visi buvot iš „Paramos“, taip?

A: Taip, „Paramos“ bendrovė – „Paramos“ bendrovė vat šitas penketukas buvo. Ką jie turėjo aš žinojau, bet aš stengiausi nežinot, kad jeigu areštuotų ir taip toliau...ką jie toliau turėjo – tai aš šito negaliu pasakyt. Dabar toliau, ką aš dar žinojau be savęs – tai kitus...kitus...kitus, nes aš dar kitam penketukui...jau, jau pačioj...tai aš žinojau...į mano įėjo Bazevičius... į mano įėjo, įėjo...šitas...jau kur jau kiti penketukai...Ambrozaitis, dar jis, man rodos, gyvas Amerikoje. Vat. Tai aš juos žinojau. Vat. Ir tokiu būdu ten niekas tuo metu...štabų...nu buvo tam tikra organizacija, ir mūs, matot, pagrindinis dalykas – mes buvom, kad išsaugot, kad bolševikai nieko neišgrobstytų, neišvežtų, nesunaikintų. Vat. Ir aš jum pasakysiu vat: jau antroji karo diena, jau, reiškia, paskelbiama Nepriklausomybė, ir prasideda plėšimai. Vat įsivaizduokit tai – prasideda plėšimai. Kaip? Negali būt. Nu, tai dabar, kad vokiečiai būktai mūs kad nešaudytų... nors vokiečiai paskui visą eilę mūs žmonių – ar partizanus ar sukilėlius, kaip juos pavadinsim, su baltais raiščiais, „TDA“, šita Tautinio Darbo...Tautinio Darbo Apsauga, vat...tai vokiečiai yra tokių ir nušovę...bet tai nesvarbu. Tai aš tada... Tik buvo paskirtas Bobelis, reiškia, Kauno komendatu...aš pas jį – kadangi aš juos tuos visus penketukus žinojau, ir aš priklausiau jau tokiai aukštesnei hierarchijai – tai aš pas jį nubėgau, sakau, „darykit ką norit, reikia atimt ginklus, kad neplėšytų“, nes buvo nuo Smetonos laikų ar policininkai, ar ten va kitokie, buvo nuslėpę ginklus, ne visi atidavę, ir prasidėjo plėšimai. Tai jisai pirmą įsakymą – Jūs jį galit surasti, yra jo ir atspausdinta, ir labai plačiai aprašyta tai yra Gražiūno knygoj...

[00] 13:12:01 - [00] 16:04:13

00:13:40 – 00:16:40

Q: Tai čia Jūsų iniciatyva buvo išleistas...

A: Nu taip, aš pas jį užėjau... Gal jisai ir be manęs būtų šitą darę, nes visi žinojo, kad yra plėšimai, kad yra nušauta, ir taip toliau ir taip toliau...

Q: Suprantu. O tai kas ką plėšė?

A: Nu ką – parduotuves. O ką, Jūs galvojat, kad dižiulės parduotuvės – ar juvelyrinės, ar aukso, ar maisto – taigi...

Q: O kur buvo šeiminkai tų parduotuvių?

A: Nu kaip, šeiminkai tai buvo Maistprekyba, Pramprekyba ir tap toliau – gi jos buvo visos suvalstybtos, ir jau šeiminkų kaip tokių jau nebuvo, gi Tarybinė [valdžia] pervedė visa į savo sistemą.

Q: O dabar sakykit tokį dalyką... Dar grįžtam į LAF'ą: ar Jūs esat matę kokių nors LAF'o dokumentus – programas ar panašiai, ar panašiai? Savo akimis esat skaitę?

A: Gavom... Ir tai aš negaliu net pasakyti, kokių keliu aš gavau, reiškia, tą...tą...gavau aš juos, ir tenai vat, kaip kartas, ir buvo, vat šitie irgi pakartoti dalykai – kad reikia išsaugot turtą, išsaugot žmones ir tap toliau. Bet vat šitą jau jie rašė... Jau jie rašė todėl, kad... matot 1940 metais Sniečkaus nutarimu [išleistu] liepos septintą dieną, iš 11-tos į 12-tą liepos, reiškia, buvo sunaikinta Lietuvos inteligentija... Taip ir jis rašė – aš turiu tuos Sniečkaus visus parėdymus ir taip toliau – „likviduoti Lietuvos inteligentiją“, ir ten išvardinta, kas turi būti: tautininkai, krikščionys demokratai, eserai ir visoki kitokie... Ir vat tam įsakyme...tam įsakyme – mes jį turėjom... Kas lietuvius, nu kaip...ar tai labai įskaudino...nu nenorėčiau panaudoti žodį „įsiutino“...tai tenai iš 9 ar 11 – aš galiu jum tą dokumentą ir paduot Sniečkaus, vat – tenai buvo penki ar šeši žydai, vat. Todesas garsusis, jau numiręs; paskui... Nu tas sakau, tas yra jo dokumentas... Ir vat šitas dokumentas labai padarė neigiamą įspūdį Lietuvai. Ir dar paskum neigiamesnį – bet jau vėliau, jau šita, jau visi žinojom, kad Lietuvos inteligentiją reikia sunaikinti; paskui, jau ją apnaikinus, vyko, reiškia, Liaudies Seimo rinkimai... Į Liaudies Seimo rinkimus balsuot reikėjo eit, ir tenai išrinko visą tą valdžią, paskui ta valdžia jau nuvažiavo į Maskvą ir sutiko, kad įjungtų – ir net ne sutiko, o prašė tiksliau, kaip jau spaudą rašė, o šiaip tai sutiko, juos privertė galbūt – įstoti į Tarybų Sąjungą. Bet svarbiausias buvo momentas tai tada. Turėjom, sakau, tą jų programą. Turėjom, ir aš dar dabar turiu ją, bet ne tų laikų, bet jau čia dabar jau padaugintą...

[00] 16:04:13 - [00] 18:39:13

00:16:40 – 00:19:21

Q: O sakykit, toj programoj ar Jūs matėte kokių nors pareiškimų apie tai, kad žydai turi būti iškelti iš Lietuvos?

A: Matot, tuo metu...tuo metu tokių (pareiškimų) tiesiog tikrai nėra ir nebuvo. Bet buvo, reiškia, kaip pagrįsta: kad žydai – reiškia žydų, nu ten ne visi žydai, čia netiksliai aš galbūt išsireiškiu, ne visi žydai... Žydų buvo ir pas mus LAF'e, pas mane jisai gimnaziją vėliau baigė Šachovas, o Šachovaitė kartu su manim baigė gimnaziją – nu tai jie puikiai rusų kalbą mokėjo, tai jie mum dirbo prieš vokiečius, mes juos slėpėm, ir dabar dar Šachovaitė gyva, žydė – aš ją išgelbėjau. Va. Tai yra čia jau kita kalba. Bet matot, kada, reiškia, birželio 13-tą, 14-tą, 15-tą prasidėjo masinis išvežimas – ten irgi buvo masinis – ten tiktai „likviduot“, paskui po ta vėliava labai daug žmonių jie apnaikino ir išvežė. Tai vat šitas buvo paskutinis taškas, ir viskas. Kur įžiūrėjau aš ir daugelis kitų... Kad kadangi Smetonos režimas man jau [būnant] ginazistu 6-tos, 7-tos, 8-tos klasės, jau ten tautininkai, neolituanai – jau jie buvo kažkaip labiau pagerbti arba galėjo lengviau įstoti į valdiškas įstaigas dirbt ir taip toliau, tai jau mes buvom nelabai jau su šitu – tuo labiau, kad mano tėvas buvo seniūnas ir jisai visą laiką jau taip daugiau šitų dešinėsios pakraipos, krikščionių demokratų, tai ir aš tą perėmiau. Bet tai mažiau tas buvo. Bet...bet šitas va faktorius, mus ir ... Skaitydavom su ypatinga, su ypatinga – nu gavom, „oi, čia nauja“ ir taip toliau, „pasiziūrėkit, kas čia va rašoma“ ir taip toliau, bet ten prisisunkė kai kurie diktatoriški pareiškimai, vienas iš jų: „atsakyti žydams svetingumą“. Ką reiškė, ką, šita, Berlyne sėdėdami ten Maceina ar Galvanauskas, ar Škirpa... Ką jie turėjo galvoj aš nežinau ir už juos nieko negaliu pasakyti. Bet šitas „atsakyti svetingumą“, tai kodėl – jeigu žydėlis su manim gyvena... Mes gi turėjom tokių

pažįstamų, važiuodavo ten su silkėm per kaimus... Kodėl? Tai vat šitas. Ir antra, kad buvo tam tikrų požymių, kad ...[juosta nutrūksta.]

[00] 18:39:13 - [00] 20:19:21

00:19:21 – 00:21:06

Operatorius: Gerai, važiuojam.

Q: Dabar prisiminkim tai, kas vyko prieš pat prasidedant karui. Ar Jūs žinojot, kad bus karas?

A: [Purto galvą.] Spėjimų buvo daug. Karas pagal visą...pagal tą informaciją – nu Jūs žinot, atėjo kaip sakoma, bevieliu telefonu kažkas pasakė, kažkur atėjo kažkokia žinia, kažkokis pilietis ėjo per sieną, jį pagavo ir paskui tenai ligoninėj – kad karas turi prasidėt pirmą birželio. Bet tai žinojimas nieko... Mes buvom pasiruošę. Tai jau buvo paskutiniai, kurie žino... Kad karas turėjo prasidėt gegužės mėnesį, tai buvo tokių kalbų, bet – ne. Bet vat tiksliausiai tai buvo, kad pirmą... Nu ir mes svarstėm: nu, karas – karas ir taip toliau, tai jis turėjo ir prasidėt.

Q: O ką reiškia „buvot pasiruošę“ – kaip tai atrodė konkrečiai?

A: Nu tai pasiruošę, tai va tie visi penketukai iš karto sakom, kad „karas prasidės, ir vyrai, eikit žiūrėkit“. Tai reiškia tie penketukai – va, sakysim, kad ir mano „Paramos“ – tai jie turėjo parduotuves tiesiog, jie turėjo gamyklas, kurios...ir taip toliau. „Vyrai, visi, kas turit ginklus, tai turit ginklus, kas neturit ginklų“ ir taip toliau, „kad neišplėštų prekių ar produktų – čia jau nesvarbu; kad nesugadintų; kad nesusprogdintų...“ Sakysim va, tunelio apgynimas taigi buvo vienas iš tokių, kurie ėjo į mano jau...ne į mano tiesioginį penketuką, bet su kitais...kad išsaugot tunelį; kad traukinių neišvarytų; autobusų neišvarytų; sunkvežimių neišvarytų – va tai šitas buvo pagrindiniai uždaviniai.

[00] 20:19:21 - [00] 22:10:06

00:21:06 – 00:23:01

Q: O sakykit birželio 22-ą...kur Jūs buvot?

A: Tuojaus. Vat. Dabar toliau. Antra...Antra buvo data, kad turi prasidėt 15-tą birželio, va vėl, o 13-tą prasideda išvežimai... Ir tada jau vat pagrindiniam ten štabe – ten jis štabu tada nesivadino... Kur buvo...kur buvo pulkininkas Vėbra, Damušis, Barakauskas, Lūšys, vat... Karas neprasidėjo, o prasidėjo vežimai ir tada...ir tada bijodami...net ir tas Damušis, jis dabar miręs... Jūs trubūt žinot apie jį gerai...

Q: Taip.

A: Tai vat, [Damušis] sako, „vyrai, reikia išsiformuot – nieko nebus“. Išsiformuot reiškia ir paleist. Nu va. Tai vat, tai šitas išvežimas padarė labai dideles pataisas mūs mąstyme, mūs galvojime ir taip toliau, ir taip toliau. Gi mes niekas nebuvom nusiteikę – aš gi vos gimnaziją baigiau, buvo mūs, reiškia, 15 žmonių – iš jų šešios žydės, ir kad ten mes turėtumėm prieš juos antisemit... Mum net į galvą neateidavo visi šitie reikalai. Priešingai, labai gerai, ypatingai Šachovaitė, su mergaitėm taip puikiausiai dalyvavo ir buvo ir taip toliau, ir taip toliau. Tai va.

RG-50.473*0095

Bet matot, vat šitas viskas susimaišė tokis... Toks dalykas, ir dabar man – vat, sakysim, man, jau galvojančiam antro kurso studentui, jau aš baigiau antrą, jau į trečią kursą išėjęs, va... Pasirink ką – karas, karas – tai blogybė...

Q: O Jūs man paaiškinkit tokį dalyką: Šachovaitė dalyvavo LAF'e, taip?

A: Taip. Ir Šachovas dalyvavo LAF'e.

Q: Bet LAF'o programa buvo ryškiai antisemitinė. Nejaugi jų tai nejaudino ir nedomino?

A: Ne, ji neryškiai (anti)semitinė. Jūs ją turit?

Q: Nu, aš esu mačius.

[00] 22:10:06 - [00] 25:10:20

00:23:01 – 00:26:09

A: O aš ją turiu, aš jum galėsiu ją duot. Vat, ir ten Jūs neraset, kad... Ten yra pasisakymų – taip, pasisakymų... Bet jau labiau praeina toks diktatoriškas tonas, kaip antiseminis. Čia aš su Jumi nesutinku todėl, kad, sakau, aš ją turiu ir labai dažnai pasiimu ir paskaitau. Taip, ten yra pasakyta, kad „žydams atsakyti svetingumą“. Ką reiškia „atsakyti“? Tai neit žudyti, neit kart... Svetingumą... Ir jeigu jau taip plačiau pažiūrėt, tai aš jau truputėlį nuo Jūsų (temos) nukrypsiu: tai ką, Smetonos laikais nebuvo antisemitizmo? Gi „Paramos“ bendrovė buvo sukurta tam, kad galėtumėm atsispiet svetimam kapitalui – tai yra žydiškam, vokiškam, rusiškam ir dar kuriam kitam. Ir sakysim, „Paramos“ bendrovė, joje [ne]dirbo nė vienas žydas – tai ar tai antisemitizmas? Arba, sakysim, vat paimkit „Maistas“ arba paimkit „Pieno centras“, arba paimkit bet kurią lietuvišką įmonę, kooperatyvą, stambią bendrovę... Ir vat sakysim, aš „Paramos“ bendrovei vadovavau, tai ten žydu nebuvo – ir jokio antisemitizmo. Jeigu žydą prispausdavo kažkaip ekonomiškai – ar tai antisemitizmas? Ir dabar, jeigu jau šitaip plačiau žiūrėt... O kad buvo atsišaukimų, kažkas rašė – o ką, dabar jų nėra? Ar dabar nėra prieš žydus pasisakymų, prieš Izraelio valstybę? O ką – ar tai antisemitizmas? Kodėl jie vieną šitą pasiėmę iš Biblijos, kad jie Dievo pašaukta tauta, dabar jau nieko apie juos negalima pasakyti! Tiktai jie šventi, jie geri ir taip toliau. Ne! Antisemitizmas yra visai žymiai gilesnė prasmė, negu kad dabar, tiesiog, kaip Jum pasakyt, praktiškai taikoma. Taigi Lietuva jau jeigu, sakau, jeigu platesne paimt prasme, tai nuo to, kai prasidėjo kurtis kooperatyvai jau, jau „Žagrė“ ir taip toliau ir taip toliau, tai ką – tai čia antisemitizmas? Jokiu būdu ne. Ir šitoj programoj yra, šito ir neneigiu – sakau, aš turiu tą programą ir taip toliau, ir ten labai aiškiai... Žydam... Nu, vieni... Nu, kas nori čia surast, tai suras antisemitizmą, kas norės – nu tai ką, eisim ir kariausim ekonomiškai, va. Sakysim, pramonė: prekyboj žydeliai turėjo apie 70-80% – juos reikėjo išstumt, bet ne todėl, kad jisai žydas. Prie ko čia antisemitizmas? Reiškia, kapitalas nežino nei tautos, nei rasės, nei ar jis žydas, ar jis lietuvis – kapitalas eina ir diktuoja savo sąlygas. Todėl buvo sukurta vat kooperatyvų sąjunga, ir kooperatyvų sąjungoj buvo lietuviškas kapitalas, ir jisai ėjo ir stūmė žydišką kapitalą – bet tai čia ne antisemitizmas. Ir šitokių apibendrinimų daryt... Aš esu prieš tokius apibendrinimus.

[00] 25:10:20 - [00] 28:01:08

00:26:09 – 00:29:07

Q: Tuomet aš turiu paskutinį klausimą, kuris liečia konkrečiai, sakysim, LAF'o dokumentus, reiškia: o tai kaip Jūs tuomet suvokėt tą pasakymą „atsakyti svetingumą“? Ką Jūs... Kas turima buvo omeny?

A: Žinot, kad ir dabar aš negaliu dar pasakyti – ne tik tada. Tada mes tą programą gavom, ir ji buvo tai slapta – perskaitėm, permetėm – kad reikia išsaugot, reikia tą padaryt, tiltus, kelius, žmones, nu ir viskas. O kad „atsakyti i svetingumą“...susėdus ten ar prie kavos ar ką to nebuvo svarstoma, ir aš negaliu pasakyti. Jau aš Jums minėjau, kad aš negaliu ir šiandien pasakyti, ką reiškia šitas „atsakyti i svetingumą“.

Q: Gerai, dabar grįžtam į pirmas dvi karo dienas. [Kamera nukreipiama į pašnekvo rankas].
Reiškia, birželio 22-a...

A: Taip?

Q: Išgirdot, kad vyskta karas... Išgirdot...

A: Taip.

Q: Ir kaip Jūs organizavotės?

A: Nu kaip... Aš – iš karto į „Paramą“... Dėl to... Matot, dar tai nereiškia, kad karas prasidėjo – tai dar nebuvo nusistovėjęs normali tvarka po išvežimų: 13, 14, 15... Aš gi namuos nenakvojau... Nenakvojau, nu todėl, kad – tik paskui vėliau aš sužinojau, kad aš teisingai dariau, va – namuose nenakvodavau... Ir va, ir kada karas prasidėjo, tai tik čia, kur dabar labai daug narsių vyrų yra, hiperpatriotų, tai suprantat, sako, kad jieėjo krūtines atstatę – nieko panašaus. Besislapstydamas aš nuėjau į „Paramą“, randu Skrinską, sakau, „žinai ką, Juozai, darom kažką, matai – jau karas.“ O ką? Sako, „nu, reikia visus informuot.“ „Nu tai,“ sakau, „informuok tu savo – aš savo penketukus ir taip toliau, ir taip toliau.“ Vot informuokit. Ir tą naktį buvo... Tą naktį tas buvo, bet... Nakvojau aš pats „Paramoj“ nakvojau, ir dabar į rytą vėl Skrinskas ateina, sako, „žinai, kad baisu kas darosi, reiškia, mieste.“ „Nu tai,“ sakau, „tai baisu, tai baisu, bet reikia kažką daryt.“ Sakau, „reikia policiją“ – mes jau buvom aptarę, kad jeigu neturėsime policijos, tai jie mus paprasčiausiai gatvėse išgaudys. Ir viskas. Tai, aš sakau, mūs yra... Vienas iš mūsų, Živatkauskas, dabar žuvęs, sakau – to penketuko, jisai palaiko ryšius su milicininku, kurie buvo dar smetoniniais laikais. Ir viskas – einam į tenai. Nuėjom į tenai: aš nuėjau, Žemaitis nuėjo, ir dar kas iš mūsų trijų. Ir viskas, pasiimam Živatkauską, nueinam į policiją – o jau ten karas, ir jie pasimetę. Ir ją paėmėm be šūvio, be niekur nieko, pakeitėm... Pasakėm „čionai yra...“ Ir tik po to jau ateina iš kitos pusės Ambrozaitis su savo penketuku iš Vilijampolės, nu jau šitas tvarkoj. Tai ką toliau darom?

[00] 28:01:08 - [00] 30:10:17

00:29:07 – 00:31:21

Q: Tai čia buvo pirmadienį?

A: Taip.

Q: Ar sekmadienį?

RG-50.473*0095

A: Pirmadienį rytą.

Q: Pirmadienį rytą.

A: Sekmadienį tai mes dar visi [juokiasi] suglaudę ausis žiūrėjom, kaip bus.

Q: Aišku. O kas pas jus buvo „Paramos“ direktorius?

A: Tuo metu buvo... Žydas [bando prisiminti]... Vat matot, reikia pasiimt... Žydas, žydas, žydas... Čia dabar garsus yra veikėjas, jo sūnus – jį Sniečkus užaugino.

Q: Ai, tai Štromą užaugino.

A: Štromas.

Q: A, mhm.

A: Štromas.

Q: Štromas.

A: Štromas buvo. Štromas buvo direktorius ir pakeitė Pakalką, nu – nors buvo milijonierius ir taip toliau, tenai rėmė savo laiku, žinot, jisai filmus ir... Nu, milijonierius – to jau pakanka. Vat, jis rėmė Moprą. Kadru skyriaus viršininkas buvo žydas ir spec. skyriaus viršininkas žydas. Vat jie ir tvarkė iš „Paramos“ išvežimus. Vat, ir kada atidarėm seifus jau, seifus – tai jau buvo 23-ą pabaigoj, jau dienos pabaigoj – atidarė vat, ir radom visus dokumentus, visus dokumentus išvežtųjų – pirma banga, ir antroji banga. Aš buvau pirmojoj bangoj, bet perkeltas kažkodėl į antrą. Ir parašai – Štromo vat, parašas... Nu pamiršau [kitų] pavardes... Vat, galiu pasiimti... Kadru skyriaus ir spec. skyriaus...

Q: O tai kur buvo Štromas tuo metu, kai jūs atidarinėjot tuo seifus?

A: Štromas – jau nežinau, kur jis buvo. Jau aš nežinau. Jis į „Paramą“ neatėjo ir nedaėjo iki „Paramos“. Jį kažkur...kažkur...ar jisai pats kažkur ėjo, ar ką...ar jį kažkur kas nors – žinot gi, buvo gi visokių tarp mūs, negi Jūs galvojat, kad visi šventi buvo ir visi jau tiktai panai Marijai meldėsi?

Q: Aš nieko negalvoju [juokiasi].

A: Jo, tai vat ir pas mus buvo, ir į penketukus buvo įstojusių tokių vyrų, kuriuos... Kurie neverti buvo ir taip toliau, ir ėjo tik pasipelnyt. Tai vat, kas Štromą, kur Štromą – aš šiandien negaliu pasakyt. Vot. Nu va, nu tai ir...

[00] 30:10:17 - [00] 32:38:05

00:31:21 – 00:33:55

RG-50.473*0095

Q: O sakykit prašau: kas siuvo, kas gamino tuos baltus raiščius?

A: Tai va. Tai baltus raiščius užrašinėjau aš, ir užrašinėjo profesorius Briedelis; kas trečias aš negaliu [pasakyti] – gal Briedelis atsimintų.

Q: Tai jūs tiktai sau patiems, ar visiems, reiškia?

A: Ne, ne, ne, ne... Ten buvo, reiškia... Mes pagaminom daug jų, aš nežinau. Bet mes tai – dar tas namas yra Kaune ir taip toliau...

Q: O kokioj čia vietoj?

A: Keliantis į Aleksotą, jau žinot, va čia pravažiuoji [gestikuliuoja rankomis, stengdamasis nurodyti namo vietą] ir – posūkis, paskui, kairėj pusėj tokis galu stovi namelis. Jo, kairėj pusėj.

Q: Žinau.

A: Jo. Tai va. Tai tam name buvo tie gaminami, nes Briedelis gyveno tenai, ir aš kurį laiką tenai gyvenęs ir slapstęsis pas tuos žmones.

Q: O sakykit, kam kilo mintis pagaminti tuos baltus raiščius – idėja pati iš kur atsirado?

A: Ta idėja atėjo, vis tiktai reikia pripažinti, iš Berlyno. Kaip ji atėjo – negaliu pasakyt. Vat, kad reikia pasidaryt skiriamuosius ženklus, nes vokiečiai, matydami, reiškia – kaip sakydavo tenai, kad vat su tuo LAF‘u susitarta, su LAF‘o viršininku – tai jau Škirpa konkrečiai... Žinojom, kad tai Škirpa, vat... Nurodymas, kad su vokiečiais susitarta, eina—tie daliniai, kurie eis per Lietuvą, reiškia, jie informuoti, kad jūs būsit jų pagelbininkai ir taip toliau, ir taip toliau. Tai reikia baltus raiščius turėt. Tai vat. Aš dabar jau sakau, po kiek laiko vistiek baltus raiščius, mano iniciatyva buvo nuimt kuo greičiausiai, bet tai buvo įvykdyta tiktai 25-tą turbūt dieną anksti rytą. Nes tai buvo taikinys [šypsosi].

Q: Taikinys ko?

A: Ko? Jeigu kas pritarė bolševikams, ar tie, kurie viską, tai taikinys – šauk jau, jisai su baltu raiščiu. Nuimt baltus raiščius. Kada buvau pas Bobelį prašydamas, kad išleistų [įsakymą] atiduot šautuvus ir taip toliau, tada aš neprisimenu, ar aš jam kalbėjau apie baltus raiščius, bet vėliau sakau, „vyrai, kas yra? Vienas nušautas, antras nušautas, trečias – su baltais raiščiais; reiškia baltas raištis... Ir tada tie, kurie pasipriešina – tave iš karto likviduoja.“

[00] 32:38:05 - [00] 34:48:02

00:33:55 – 00:36:10

Q: O tai sakykit, jūs siuvot tuos baltus raiščius...

A: Nu tai ką „siuvot“ – vat atpjaunam va tokį gabalą [rodo ilgį], atpjautas gabalas...

Q: Aš suprantu. Bet man įdomu kada vat – ar tai buvo birželio vat tom dienom, kai tik karas prasidėjo, ar jau anksčiau tas buvo?

A: Anksčiau, žinoma, ne karui prasidėjus. Po to, kada jau po išvežimų... Dar galbūt prieš išvežimą buvo... Kiti, kurie gamino, aš nežinau – ten, kur aš buvau, ir su vat su, dar gyvas ir Briedelis, tai vat, tai tada jau po išvežimo, „vyrai, reikės jau, reiškia – vot, kaip jie daro, reikės ginklo, reikės priešintis.“ O čia „vokiečiai mus parems,“ visi sakė ir taip toliau.

Q: Tai čia buvo birželio vidury maždaug?

A: Nu, išvežimo metu, po išvežimų: tai vat 16-tą, 17-tą – aš dienų tikrai neatsimenu.

Q: O kur jūs juos sandėliavot? Kur jūs juos slėpėt?

A: [Juokiasi.]

Q: Ten Aleksote?

A: Ten Aleksote buvo ir taip toliau. Ir tik paskui Briedelis atidavė...atidavė kaip jį... Ai, jau matot, man reikia labai daug pagalvot ir pasiruošt, aš turiu tą medžiagą... Ir vat, tą namą žinau, kur ten atidavė, paskui aš paėmiau iš šito irgi kelias dešimt turbūt tų raiščių ir išdalinom per savo penketukus, „išsidalinkit“. O paskui juos turėjom nusiimt, nes sakau vat, tai buvo tiesioginis taikinys.

Q: Bet tai kiek laiko maždaug jūs vis tiktai darniai dėvėjote tuos raiščius – ta prasme, kada jau realiai jūs jų nebedėvėjot?

A: Realiai nedėvėjom po to pirmo išsiaiškinimo, kad mes esam taikiniai. Ir viskas. Tai Kaune! Matot, tuo metu ryšys tarp Kauno ir, sakysim, Marijampolės ar Ukmergės ar taip toliau – gi buvo nepaprastai sunkus: ir patys vokiečiai trukdė mums susisiekt—nebuvo galima susisiekt, ir mes patys neturėjom galimybių. Tai ilgokai dar buvo tie raiščiai. Ilgokai. Aš negaliu pasakyti kiek—kiekvienoj apskrity ar ten valsčiuje buvo atskirai—bet kad įsakymas nusiimt—tuo labiau, kad Kaunas gi čia labiausiai judėjo. Paskui jau ten visi, kurie prisidėjo—tai čia jau kita visai kalba.

[00] 34:48:02 - [00] 37:22:13

00:36:10 – 00:38:51

Q: O sakyt, ar buvo tokių atvejų, kada nešiojo ne baltus raiščius, o Lietuvos vėliavą? Ar esat matęs?

A: Man neteko. Aš nemačiau. Ir tokio nutarimo—ne. Todėl aš jum vat noriu pasikartot, kad iš Berlyno atėjo nurodymas, kad su vokiečiais suderinta—taip, kaip ir vyriausybėj taigi buvo su vokiečiais suderinta. Sakysim, vat dar aš galiu va tokią vat smulkmeną pasakyt: kada aš buvau politinio skyriaus viršininkas—ir administracinio... Dabar pabėgo, jau antrą, trečią gal karo dieną, gal ketvirtą—gal 24-tą, o gal 25-tą—mes sudarėm komitetus—komisijas—kurios turėjo patikrinti ūkį, meną, kultūrą ir taip toliau ir taip toliau. Patikrint, kas liko, kur jie dirbo, ir kaip jie toliau su mumis bendraus, reiškia, su sukilėliais, su šito LAF‘o žmonėm. Tai vat, sakysim, [i]

kultūros ir meno [komitetą] įėjo Marijošius Vytautas, tas dirigentas, paskui Baltrušaitis toks buvo jaunas vyras, geras baritonas, paskui Santvaras buvo šitoj, Santvaras [buvo] poetas. Palaukit, kas dar... Nu o aš, aš juos visus – nu kaip jum sakyt, neva tai kontroliavau. Ūkio srity: Kleiva, paskum Kiela, paskum dar kitų – ne visus gi atsimenu, ir taip toliau. Tai reikėjo vat juos, sakysim teatrą ar tenai kokias leidyklas, patikrint, ar jie suprato, kad bolševikai mum čia buvo svetimi ir pridarė bėdų, ar jie ir toliau tęs. Ir nė vienas iš jų nenubaustas, išskyrus tris veikėjus... Išskyrus tris veikėjus: nubaustas buvo Tallat-Kelpša – iš teatro pasitraukė ir nieko jam nedaryta; toliau – Dauguvietis, dar vat Dauguvietytė panelė šita yra – Dauguvietis, kadangi jisai, „tai, va tai matot, tai mes čia buvom ir taip toliau ir taip toliau“, „nu bet tai jau jūs pridarėt bėdų“. Tai ten niekas jo nebaudė, nieko, nu, „pabūk teatre“; prieš Kiprą Petrauską buvo labai tai darė Karčenauskas – Karčenausko sūnus, to kompozitoriaus – kad jam atimt vardą ir taip toliau. Nu vardo neatėmėm ir taip toliau. Ir ūkinėj sistemoj tas pats buvo: ar jie dirbs, ar jie nori dirbt.

[00] 37:22:13 - [00] 39:47:05

00:38:51 – 00:41:22

Q: Bet dar noriu prie detalių tokių grįžti: kai jūs atidarėt tą seifą „Paramoj“, jūs kaip jį atidarėt?

A: Nu kaip, išplėšėm [juokiasi].

Q: Išplėšėt.

A: Nes jie raktus nežinia kur—paprasčiausiai, buvo šaltkalviai, paėmė, išgręžė ir atidarė. Paprasčiausias atvejis.

Q: Aišku. Suprantu. Tie sąrašai jus nustebino?

A: Tai žinoma! Žinoma. Mes galvojom—mes niekaip negalėjom [patikėti], kad šitaip organizuotai gali būt padaryta. Ir...

Q: Aišku. Gerai. O dabar sakykit taip, vat pirmosios karo dienos—pirmadienis, antradienis, trečiadienis—kaip atrodė Kaunas? Kas vyko Kaune?

A: Nu kas—žinot, man buvo baisu. Baisu. Baisu, kad jau... Tą baisumą sukėlė visi tie išvežimai, o dabar eina didžiulės jėgos, eina didžiulės jėgos: rusai traukiasi, visi kareivėliai, vieni apiplyšę, kiti, kiti ten... Ir tas parduotuves plėšė... Jis valgyt nori! Ir taip toliau. Jis turi šautuvą! Ir čia nieko nepadarysi. Dabar toliau. Pasipriešinimas buvo—nu kaip jums pasakyt—kadangi visą policiją paėmėm be aukų, ir jau policija vis tiek kažkokią tai bent tą minimalią—aš dar kartą [kartoju]—minimalią tvarką palaikė jau mūsiškiai, kurie mums pritarė. O šiaip nu tai ką, dabar va dažnai kai kurie pasako, kad ten dešimt tūkstančių aukų, arba šimtas tūkstančių aukų... Kaip Dalia Kuodytė nusišneka iki nesamonių, kad pirmom karo dienom—pirmom karo dienom!—38 tūkst., ir dar brūkšnelis—„žydu“. Ji pasirašo dokumentą! Tai kas ji per žmogus?! Kuodytė! Tai kas ji per žmogus? 38 tūkst. – tai yra, Kauno penktadalį reikėjo išžudyti!

Q: Tai gal ji turėjo omeny per visą Lietuvą?

A: Ką ji turėjo omeny man nesvarbu – aš žiūrau, ką ji pasirašė. Ką ji turėjo omeny, ir ką ji turės dar omeny, ir po to, kai numirs, kas su jos omeniu liks – man nesvarbu. Jinai išduoda dokumentą, kaip Genocido [centro] pirmininkė ir pasirašo „38 tūkst.“. Aš turiu tą jos dokumentą. „38 tūkst.“, brūkšnelis, „žydų“. Tai kad tiek žydų Kaune turbūt negyveno iš viso.

[00] 39:47:05 - [00] 41:36:23

00:41:22 – 00:43:16

Q: O Jūs matėt kokias nors žudynes žydų Kaune?

A: Ne, nemačiau. Dėl „Lietūkio“ garažo Jūs norit mane užklaust?

Q: Aš noriu dėl...Ne, aš ne dėl „Lietūkio“ garažo noriu užklaust, o aš noriu užklausti, ar šiaip kažkokių buitinių tokių, nu gatvėse tokių susistumdymų ar ko nors, kas nors... Buvo tokie dalykai, ar Jums neteko tiesiog matyti?

A: Žinot, kad... Taip... Nu, aš taip tokių, kad, sakysim, užpultų specialiai žydą, eitų į jo, kaip čia sako, kad ėjo per namus ir šaudė, aš nemačiau ir negaliu šito patvirtint. Ir man atrodo, kad tie, kurie apie mane buvo, studentai vat, arba tenai net vat jau tie „Paramos“ darbininkai, kuriuos pažinojau, „Valgio“ darbininkai, valdžia – nu jie šito tikrai nedarė. Jeigu ir darė – aš negaliu jau šimtu procentu pasakyt – bet tikrai jie garbingi žmonės buvo, nu studentai, mes buvom paruošti daugiau tokio nacionalinio pobūdžio: kad Lietuvai reikia daugiau, geriau... Ir eit žudyt—nežinau, nebuvo mano aplinkoj. Kad buvo tokių—aš šito neneigiu, ir negaliu paneigt, nes tai yra faktai ir kai kurie užfiksuoti, bet mano aplinkoj ir ten, kur aš veikiu, ir štabe vat, kuriam po to jau man teko vadovauti—bet jau čia žymiai vėlesnis—nebuvo tokių žmonių iš viso. Nebuvo! O kad faktų buvo—aš šito negaliu paneigt, nes iš tikrųjų taip buvo. Taip pat, kaip aš negaliu taip pat nepatvirtint, kad vokiečiai—tie, kurie turėjo baltus raiščius nuo Marijampolės eidami į čia į Kauną—šaudė ir juos.

[00] 41:36:23 - [00] 45:09:06

00:43:16 – 00:46:57

Q: O sakykit prašom, kaip atsitiko, kad... Kaip Jūs atsidūrėt prie „Lietūkio“ garažo?

A: Aš neatsidūriau ten. Aš neatsidūriau.

Q: Bet Jūs...

A: Aš parašiau straipsnį, ir jį atspausdino „Gimtasis kraštas“, ir išplatino po visą Lietuvą. Aš jį turiu, galėčiau Jum duot. Visiškai aš prie „Lietūkio“ garažo nebuvo. Buvo kitas mano pažįstamas—bet tai ne apie tai eina kalba—aš prie jo nebuvo. Bet aš turiu tikslią informaciją—tikslią informaciją, kurią ir aprašiau „Gimtajam krašte“. Ir aš ten nepaminėjau net, kad žydų! Todėl, kad susidarė tokia [situacija]: kada bėgo višūnėlė – Paleckis, Gedvilas ir ten jie visi bėgo, bet kiti tiesioginiai vykdytojai—jie tai buvo valdžia, jie nurodymus davė, jie bėgo neatsigrįždami—bet liko [kiti], ir jiems reikėjo kai kurią medžiagą sunaikit, ypatingai saugumo medžiagą sunaikint—tai va tie, kurie turėjo šitą, privalėjo daryt, jie šitą ir darė. Bet matot, kaip atsitiko: jau kada, kada čia jau nepriklausomybė, kada jau čionai žmonės išsiliejo į gatves ir ką, jie pajuto, kad jau čia kažkas negerai, jie – bėgt. Jie matyt buvo susiplanavę iš anksto ar kaip, kad

pasiims iš „Lietūkio“ garažo—„Parama“ taip pat turėjo savo garažą, savo arklides ir taip toliau—vat, pasiims mašinas ir bėgs. Nu ką, „Lietūkio“ mašina—čia nekaltas dalykas. Tai vat, kada jie atėjo—atėjo—o mano nurodymas „Paramos garažui buvo toks: „vyrai, kad mašinų neišvarytų, jos turi būti padarytos taip, kad negalėtų užvest.“ Vat ir viskas. Bendikus išėmė, ir atlėkęs ten gali ką... Ir dabar, kada jie negali užvest mašinų, jie tada ten ar vieną ar kitą pradėjo juos stumdyti ir šaukt. Nu, o tuo metu, pagal mano turimą informaciją, tuo metu praėjo kažkoks ar penketukas, ar du, ar trys vyrai, „kas čia yra?“ Nu vat, ir tuos saugumiečius uždarė. Ar ten buvo—ir ten niekas jų neklausė, ar tu žydas, ar tu vokietis, ar tu lietuvis. Taigi čia nebuvo klausimo. Vat, ir paskum, kada jau šitas išėjo, pradėjo kalbos eit—ir aš girdėjau, kad „Lietūky“ tenai yra prigaudyta tokių ir tokių... Nu ką, prigaudyta, tai... Aš visur negaliu būt, ir čia būtų mano tiktai įdomi pasaka Jum—aš negalėjau tenai būt ir taip toliau. Bet! Bet kaip atsitiko? Kada išėjo jau—taigi kalėjimas išėjo tiktai 24-tą... Saugumas... Tai iš rūsijų tie, kurie dirbo, tai išėjo žymiai vėliau. Ir vat jie kažkur, kažkaip jie yra išgirdę, kad tenai yra uždaryta, reiškia, saugumiečių. Bet ten niekas negalvojo, ar tenai žydai, ar rusai—koks skirtumas, tenai buvo ir žydų, ir rusų, ir visokių. Vat jie nuėjo tenai, ir paskum jau prasidėjo visai kita opera. Tai yra: pagauna kažkokį įtartiną ir taip toliau—„kur [dėt]?“—„ai, garaže yra,“ ir varo į tą garažą. O ten buvo keli garažai, stambios durys, tenai neišeisi ir nieko. Ir vat čia tragedija prasidėjo tada, kada išėjo saugumiečiai, ir kai jie išgirdo, atėjo ir tenai atpažino ar vieną, ar du tardytojus. Vat šita egzekucija taip prasidėjo. Tokia yra versija, kurią aš perdaviau, kaip sako, visam pasauliui. Nei aš ten buvau, nieko.

[00] 45:09:06 - [00] 47:13:05

00:46:57 – 00:49:07

A: O dabar kas? Tiesioginis liudininka tai jau miręs – buvo kalbininkas toks Urvydas, Kazys. Tai mes kartu su juo dirbom ir taip toliau, tai jis man pasakojo taip: kada jisai, praeidamas pro—kokiū būdu jisai ten praėjo—sako, „aš pasakiau, „vyrai, ką jūs darot?“ Nu tai sako tie, „aik, aik,“ sako, „kad pats čia neatsidurtum.“ Sako, „nu vyrai, nu tai ką,“ ir taip toliau ir taip toliau, tai—jisai prisistato—nu vat, sako, „mes sumušti“ ir taip toliau. Antras liudininkas – tai yra pulkininko Šlepečiaus žmona, jinai davė parodymus—nu taip, yra užfiksuota—tai dar tada buvo—ar jau politinių kalinių, ar tiktai tremtinių buvo sąjunga, o paskui susikūrė politinių kalinių—tai sako—kada jinai pasakė—jinai taip man pasakė, sako, „man atvertė vienas iš tų—nugara suraižyta.“ Nu va. Tai garažas yra išpūstas dalykas. Kad jisai buvo, kad negražu, kad užmušinėjo ir taip toliau—čia aš šito neneigiu. Bet aš nemačiau—aš tik turiu va vieno ir antro liudininkų pasakymus, kaip buvo, ir turim jau paskum tą medžiagą. Bet kad tenai, kaip sako, su armoška šoko ant lavonų—nu tai čia aš nenoriu vienos nacijos įžeist, bet tai čia jų kvailos fantazijos vaisius.

Q: O sakykit prašom, tai tuos žmones ten tuose garažo boksuose laikė, ar...

A: Taip.

Q: Ar tiesiog teritorijoj?

A: Boksuose.

Q: Boksuose.

RG-50.473*0095

A: Boksuose, nu aišku.

Q: Tai juos ten per naktį laikė, ar kaip ten buvo?

A: Ten juos, reiškia, juos pradėjo...

[Interviuotoja užsikosėja, pertrauka.]

Q: Aha, galim kalbėt.

[00] 47:13:05 - [00] 49:26:12

00:49:07 – 00:51:25

A: Va, tai pirmieji tenai turbūt pateko 24-tą. Aš sakau, taip tiesiog negaliu nurodyt ten valandom, kada jie, pirmieji, pateko. Va, kada juos uždare—tie [tuos], kurie norėjo pasigrobt mašinas ir išvažiuot.

Q: O kada Jūs davėt nurodymą, kad neatiduot mašinų?

A: Oi, tai galbūt balandžio, gal dar anksčiau. Išsaugot mašinas, kada jau turėjom—

Q: Jūs asmeniškai, kada Jūs „Lietūkiui“ davėt nurodymą neišleisti mašinų?

A: „Lietūkiui“ davė... Mašinų... Konkretus—konkreti diena ir naktis buvo turbūt dvidešimt—reiškia, ne dvidešimt—tai buvo konkreti—ne „Lietūkiui“, o „Paramai“—ir „Lietūkiui“ tas pats, nes mes bendravom—tai buvo, reiškia, išvežė 13-tą, 14-tą, 15-tą... 16-tą, 17-tą—galbūt 18-tą birželio. Todėl, kad išvežant iš „Lietūkio“, išvežant iš „Paramos“, išvežant iš kitų bendrovių žmones, buvo mobilizuotos „Paramos“ ir „Lietūkio“ mašinos—dar iki karo. Vat, tai kada jau sužinojom, kad šitos mašinos vežė, tai aš Pakalkos užklausiau, tuometinio, reiškia—jau jisai tada nebuvo direktorium—sakau, „kaip?“. „Nu ką“, sako, „ką aš galiu padaryt?“. Jį ten nuėmė kaip direktorių, bet paliko kaip inspektorių, sako, „aš nieko negaliu.“ „Bet tai,“ sakau, „tu galėjai pasakyt, kad žmonės galėtų ką nors padaryt.“ Tai vat, po išvežimo. Galbūt 17-tą, galbūt 18-tą pasakytą: „vyrai, atidirbot—mašiną varot į garažą, ir kad ji nebūtų galima užvest.“ Tai vat šituo laiku buvo padaryta—bet jau po išvežimų.

Q: O kaip tie žmonės galėjo tilpti į tuos boksus, jeigu ten stovėjo mašinos?

A: Nu, ne visos grįždavo į juos. Ne visos. Aš negaliu pasakyt, kaip, bet ten tas vienas boksas buvo turbūt, ir tenai daugiau jų nebuvo. Gi tenai negalvokit, kad ten tiek daug žmonių buvo – nu apie 20, gal apie 30. Aš nežinau, niekas tenai nevedė jokios apskaitos, nei taip toliau—tiktai iš fotografijų, kurias vokiečiai ir žydai yra paskelbę po visą pasaulį, matyt, kad tenai tiek daug žmonių nebuvo.

[00] 49:26:12 - [00] 51:22:24

00:51:25 – 00:53:27

Q: O sakykit, pavyzdžiui, mieste buvo kokios nors kalbos tarp žmonių vat apie garažą „Lietūkio“, arba, sakysim, Vilijampolės ten tą pogromą? Žmonės tarp savęs ką nors kalbėjosi ar nelabai?

A: Nu, apie garažo tragediją žinojom... Žinojom, kad įvyko. Bet tai matot, karo metu—karo metu, kada eina armijos, kada mūs pačių vien tiktai 162 per pirmas tris dienas buvo žuvę jau šitų – 162, yra ir sąrašai, ir viską. Tai šitas nublanko. Ir ten mes—nu galbūt ten tie, kurie dabar aiškina, kad jie viską žinojo—aš tai tikrai nieko negalėjau žinot. Žinojom, kad tai buvo padaryta. Ir žinojom, kad—nu, tenai pasmerkimo, nu negalėjo jo būt, nes karas eina, mašinos kaukia, rėkia, triukšmas; žmonės dar tie, kurie išvežti, vienas kito neranda, ieško kalėjimuose ir taip toliau. Jūs neįsivaizduojat vat šitą baisią situaciją. Va taip, kaip dabar Beslane. Kas ten gali ką pasakyt, kur ten kas ką pradėjo? Vat ir taip, karas eina, mašinos traukiasi, šaudoma, ir taip toliau ir taip toliau. Susprogdina Aleksoto tiltą. Ir taip toliau. Su technika, su gyvai arkliais, su gyvais žmonėm—bolševikai sprogdino savo žmones, besitraukiančius per Nemuną, per Aleksoto tiltą. Tai tenai suprantat—vat šiandien mes galim, kada jau praėjo virš 60 metų, galim taip jau žiūrėt, o tuo metu tai tik žiūrėk, kad tave nenušautų. Arba žiūrėk, kad tave kas nepagriebtų, ir taip toliau. Tai vat šitoj sumaišty, šitoj karinėj sumaišty, šitoj beteisinėj—gi kada vyksta karas, ten jokių teisių niekas nežino ir niekas neklausia. Taip kad tenai nagrinėt, kodėl ėjo į tą, kodėl ten juos mušė—Dieve mano. Vėliau, ir tai...

[00] 51:22:24 - [00] 53:01:06

00:53:27 – 00:55:09

Q: Aš dar norėjau trupučiuką sugrįžti prie šitų baltų raiščių: kiek maždaug Jūs jų esat pasiuvęs?

A: Ten nepasiuvom—mes sukarpėm ir „TDA“ uždėjom, tai jokio siuvimo...

Q: Nu kiek—100, 200, 300?

A: Ne šimtais tai nepasiuvom. Briedelis gal atsimena... Bet jis ir, Antanas, neatsimins. Vat. A, Tirinskas, gi va tiesa, aš vis galvojau, kas trečias. Jisai žuvo Červenėj (dab. Baltarusijos teritotijoje, 1941 m. birželio mėn. NKVD čia įvykdė masines žudynes). Jisai buvo, vat reiškia, karo metu...

Q: Tai jūs čia gaminot, reiškia, visam Kaunui, aš taip suprantu?

A: Nu ne, nu ką [Jūs]—mes tiem, kurie čia aplinkui, o kiti jau...

Q: Senamiesčiui Kauno?

A: Jo, Senamiesčiui. O gal dar ir dar kas nors gamino... Gi supraskit tokį dalyką, gi ten buvo slapta: bolševikai areštuoja, veža žmones. Taigi tenai visi ausis suglaudę žiūrėjom kaip pralįst, kad nepaimtų už subinės ir [juokiasi], ir išliktum gyvas.

Q: Pone Aleksandrai, aš turiu paskutinį klausimą Jums. Kaip Jūs galėtumėt įvertinti sakysim—ar datuoti—kada buvo LAF'o pabaiga? Vat sakysim, kada LAF'as baigėsi kaip struktūra?

A: Kaip struktūra LAF'as... LAF'as... Nu kaip, karo, vat jau karo metu ir pokariu, kada, vat sakysim, maždaug [buvau] politinio to skyriaus viršininkas ir taip toliau tvarkėm, žiūrėjom, kad tenai—kad kas liko ir taip toliau—tai jisai dar funkcionavo, taip normaliai, ir ryšius jau paskui nustatėm su provincija, kol atėjo Civil Verwaltung (vok.). Rentelnas.

[00] 53:01:06 - [00] 55:26:12

00:55:09 – 00:57:40

Q: Kada tai buvo?

A: Tai buvo liepos mėnesio pradžioje—atvažiavo ar 4-tą ar kurią, aš dabar, nu galėčiau pasitikslinti, bet tai čia tas neturi [reikšmės]. Atvažiavo Civil Verwaltung'as ir iš karto LAF'as turėjo atsistoti į savo vietą, nes jie buvo prieš LAF'ą. Prieš LAF'ą nuteikė pas mus, reiškia, nacionalsocialistai: kad čia susitelkę dešinieji, kad jiems negeri ir vokiečiai ir taip toliau, ir taip toliau, ir vat jie bandė du kartus LAF'ą nuverst. Va čia ir prasidėjo LAF'o griūtis. Tai vienas dalykas. Antras: kada vokiečiai pradėjo jau funkcionuoti, Prapuolenis buvo tiesioginis Škirpos, reiškia, įgaliotinis. Ir jisai visą tą košę virė ir taip toliau, ir taip toliau. Jisai susirinkdavo ir taip toliau. Ir kada jį pradėjo persekiot vat, o jisai savo įgaliotiniu paliko Žukauską. Nu kaip paliko, pasakė, „tu dabar eik mano pareigas, aš slapstausi, kol mane pagaus,“ ir taip toliau. Tai jisai ėjo. Tai tas turėjo būt jau į pabaigą liepos, antroj pusėj—aš tiksliai nežinau. Va dar mano yra pasirašytas—aš Jums rodžiau tą įsakymą, kad išimti Tarybinę visą literatūrą. Tai tada vat, jau kai Prapuolenį pradėjo persekiot, Prapuolenis nusiėmė, atėjo Pilypas Žukauskas. Dabar tas štabas funkcionavo—jisai jau negali—tada pavedė man, ir aš jau pradėjau jau likvidaciją. Konkrečiai, tai kada atsistatydino vyriausybė, 5-tą rugpjūčio—ji neatsistatydino, bet nutraukė savo veiklą, pareiškė—ir aš buvau tenai, paskui mus visus iššaukė pas Rentelną, visi pasirašėm, kad nedalyvausim politinėj veikloj [juokiasi] ir taip toliau, bet tą veiklą vykdėm ir toliau. Vat, ir jau paskum vat rugpjūtis ir rugsėjis—ir visiškai visiškai susilikvidavo. Ir susilikvidavo ne todėl, kad jisai žmonėm nepatiko, arba kažką jisai nepaprasto padarė. Žmonės iki dabar – normalūs žmonėsa – žiūri, kad buvo klaidų, karo metu čia be jų neapsieinama. Bet matot, bet tada jau mes [nebturėjom] pagrindo, o žmonės vis tiek visi nori gyvent—kas nori rizikuot? Tuo labiau, kad vokiečių žygis į Rytus labai sėkmingai vyko. Labai sėkmingai vyko.

[00] 55:26:12 – [00] 58:20:14

00:57:40 – 01:00:42

Q: Aišku. O dabar sakykit, toks dalykas. Birželį, liepą, iš Kauno centro, iš gatvių dingo žydai... Jums kilo klausimas, kur jie visi dingo, ar nekilo tokių klausimų? Ar Jūs nepastebėjot iš viso, kad jų nėra?

A: Ne, nu matot, taip mes nepastebėt— negalėjom nepastebėt, nes tai buvo atitinkami vokiečių įsakymai ir nutarimai. Čia nei LAF'as, nei vyriausybė prie šito neprisidėjo. Ir aišku, žydai gelbėdamiesi, jie neišeidavo, arba toliau. Paskui, kada jau pradėjo nuo rugpjūčio jau vidurio ar kaip, kada jau pradėjo, reiškia... Nu jie, Bobelis daug padarė, bet privertė pasirašyt ten tą įkūrimą. Landsbergis tenai irgi kaip ministras. Matot, kad dabar tai labai...

Q: Kokį įkūrimą, nesupratau?

A: Geto.

Q: O Landsbergis ką?

A: Nu, Landsbergis buvo komunalinio ūkio ministras ir tenai tie visi iškeldinimai ir taip toliau taigi per jį turėjo eit. Ir matot, aš, sakysim, už juos negaliu nieko atsakyt, kaip jie dirbo. Aš dirbau labai kokretų darbą: kad pasipriešint, kas neišvestų, o po to—patikrint tuos žmones, kurie liko, ar jie bus lojalūs, ar nelojalūs. Vat ir viskas. O toliau jau didesni, jau gi ministrų lygio ir taip toliau—nors ministrų—mes juos statėm ir taip toliau... Vat aš Jums noriu vat pasakyt, vat sutinku aš Prapuolenį—dar man rodos jisai buvo neperdavęs Žukauskui šito vadovavimo įgaliotinio ir taip toliau, sakau—oi, dar ne, dar toli iki to—aš sakau, „Leonai,“ sakau, „kas čia per žydas [tarp] ministrų?“ Sakau, „gi jį reikėtų patikrint“. Sakau, „jį reikėtų patikrint.“ Tai jisai, „tai, o ką, sako, tu nežinai?“ Sakau, „nu ką, žydiška pavardė—nežinau.“ Sako, „nekreipk dėmesio,“ sako, „čia su vokiečiais suderinta“, ir sako, „tu nekreipk dėmesio.“ Nu vat, nu aš ir nekreipiau dėmesio į Vytulio (Vytauto Landsbergio) tėvą. Taigi aš jį ir asmeniškai pažinau biškelį. Nu, mažai. Bet tai aš Jums sakau, mano buvo labai konkretūs veiksmai ir taip toliau: pasipriešinimas, kad neišvogtų, neišvežtų—po to padaryt šitą. O jau aukštesnieji vyrai vat kurie, nu tai—nu sakysim, aš žinau, kaip buvo tas paskelbimas rašomas. Žinau, kaip rašė, kas rašė, kur rašė ir taip toliau. Dar tas namas yra, kur rašė Kaune. Bet tai sakau, čia jau ne mano funkcijos. Mano pagrindinis vat sakau: „Parama“ – didžiulė bendrovė, daug žmonių, daug turto ir taip toliau, ir jį saugot. Nu o paskui kiek aš jau prisidėjau prie viso kito, nu tai aš už tą atsakau ir taip toliau ir taip toliau.

[00] 58:20:14 - [01] 00:34:15

01:00:42 –01:03:01

Q: Na, o sakykit, pavyzdžiui, Jūs pačius tokius elementariausius šaudymus ten VII forte, IX forte girdėjot, ar nesigirdėjo mieste tokiš dalykų?

A: Žinoma girdėjom. Žinoma girdėjom. Bet ką mes galėjom padaryt?

Q: Bet ar Jūs žinojot, kas ten vyskta?

A: Tiesiog [tiksliai] nežinojom. Tiesiog nežinojom. Bet žinojom, kad žydai šaudomi. Atvaro—vat aš Jums pasakysiu taip: kaip aš esu padėjęs kai kuriems žydam. Atvaro, reiškia, dabar kur buvo Prisikėlimo bažnyčia, paskui didžiulė aiškė—tai ten kast apkasus ir taip toliau atvaro žydus. Nu, būdavo ir vokiečių visokių, tai jie leisdavo jiems paubagaut. Ir vat, viena žydė ateina su savo dukra pas mus, į profesoriaus Dovydaičio namus—aš gyvenau profesoriaus Dovydaičio namuose—reiškia, kur dabar buvo radijo fabriko katilinė, tai toj vietoj buvo profesoriaus Dovydaičio namai. Vat, ateina, nu tai ką? Tai ir pamaitindavom ir taip toliau. Nu ir paskui tai žydei—dar Masaitis yra gyvas, dabar Amerikoj—aš jai sakau, „nu tai kokių velnių jūs žydai čionai—bėkit, išlakstykit, nu ką jau iššaudys tai iššaudys, bet dalis tai išsigelbėsit.“ Tai vat šitai žydei pasiūlom. Ji iš karto nieko—ar tą pačia dieną ar kitą, aš dabar gerai neatsimenu, „oi, ten mano tėvai,“ ir taip toliau, „jeigu aš negrįšiu, mano tėvus sušaudys,“ ir taip toliau—ir ji pradeda verkt. Ir jos duktė pradeda verkt, „mamyte, einam pasakysim tenai tam ponui tam, kad šitie ponai

mums daro.“ Nu va, nu tai aš jai, aš jai niekuo negalėjau padėt. Vat sakysim Šachovaitei tai aš padėjau labai konkrečiai: padarėm dokumentus, viską, ir ji išvažiavo iš Lietuvos. Taip kad vat. Kadangi klasikinė žydė, tai nosį užbintavom [juokiasi], kad nematyti, o toliau nuvažiavo į Austriją, nusibintavo—ten su kreivom nosim kiek nori yra. Tai va. O šitai žydei tai va, padarėm, sakau, „bėk.“ „Kur aš bėgsiu, ką aš bėgsiu—, Tai aš jai pasiūliau savo tetos—ji tarp miškų gyveno viena, vaikų neturėjo ir taip toliau—sakau, „bėk į tenai.“ Bet ar ji nubėgo, ar n nubėgo—gi žinot, karo metu čia viską ta patikrint... Bet paskui kai pas tetą buvau, tai kažkas, sako, buvo atėję, bet jau ji... Bet jau buvo senutė ta mano teta.

[01] 00:34:15 - [01] 01:48:20

01:03:01 – 01:04:19

Q: O tai pavyzdžiui ten kur Jūs prie to Soboro—prie Soboro jie rinkdavosi, ar ne?

A: Kas?

Q: Kur jie rinkdavosi, kur Jūs sakėt žydus varydavo—kur ten?

A: Ai ne, tai jie...

Q: Prie Įgulos bažnyčios?

A: Ne, ne ne, tai ten policija buvo ir taip toliau, o žydai tai buvo suvaryti į Vilijampolę... Ai ne, tai dirbt? Prisikėlimo bažnyčia—dabar radijo fabrikas užstatė tą aikštę. Ten ant kalno, ant kalno. Prisikėlimo bažnyčia va taip stovi [rodo rankomis], tai čia į Savanorių prospektą...

Q: Suprantu. Tai Jūs matydavot, kaip juos varydavo ten dirbti?

A: Į darbą, taip matydavom, ir ateidavo jie patys, paprašydavo valgyt, duodavom valgyt.

Q: Ir daug ten jų buvo? Ten buvo vyrai, moterys ar...

A: Visi, visoki, net ir vaikų ir taip toliau. Atsinešdavo moterys vaikus todėl, kad jos gaudavo pavalgyt. Va, tai jos ten išsidalindavo, ir žmonės paremdavo. Nu, visi bijodavo, bet sakau, ir vokiečių ten tų buvo jau matydavo su vaiku moteris ir eina va čionai į kitą kiemą, tai jau jie nieko nesakydavo. Ar ji tenai paaiškindavo, kad ji ten ar tą, ar tą, tai jie ne. Į profesoriaus Dovydaičio namus keli yra žydai užėję, o vat vienai esu konkrečiai padėjęs. Iš viso savo gyvenime esu penkiem žydam padėjęs išsigelbėt. Iš jų dar viena gyva, Niujorke gyvena.

[01] 01:48:20 - [01] 04:26:16

01:04:19 – 01:07:01

Q: O ta, kur Niujorke, ką Jūs jai padėjot?

A: Padarėm dokumentus.

Q: Ai, tai čia šita Šachovaitė?

A: Taip. Padarėm dokumentus. Ji mum labai padėjo vokiečių okupacijos metais.

Q: Kokiū būdu?

A: Ji puikiai rusų kalbą žinojo, puikiai rusų kalbą žinojo; neblogai vokiečių kalbą žinojo—nu, ir to užteko, kad mes galėtumėm klausyt rusų radijo [šypsosi]. Ir ji visas santraukas mum duodavo. Ji gyveno Darbininkų gatvėj, taip ant—buvom įkurdinę tenai pas tokias moteris, ir—jau tos mirė moterys, ir...

Q: O kada jinai išvažiavo iš Lietuvos?

A: Išvažiavo jinai trečiais. Trečiais pavasarį.

Q: O kur jinai slapstėsi iki trečių metų?

A: Tai va tenai bute pas žmogų, ir iš karto... Matot, dėl Šachovo reikia dar primint... Matot, kada gimnaziją baigėm, gerai taip jau sugyvenom; aš buvau jų korepetitorius—mokiau lietuvių kalbos, matematikos ir vokiečių kalbos juos. Nu tai aš pas juos ateidavau kaip savas, tai paskum, kada tik karas prasidėjo, jų tėvus sušaudė. Sušaudė. Jie buvo pasodinti bolševikų kaip kapitalistai Marijampolės kalėjime, paskui išėjo iš kalėjimo, ir juos pakeliui sušaudė. Galbūt tie su baltais raiščiais—aš šito negaliu nei pateikt, nei paneigt. Vat, juos sušaudė. Vaikai liko, atbėgo pas mane, „ką daryt, kur dėtis?“ Aš pažinau kunigą Liuką gerai, vat, nu ir sakau, reikia padėt šitiem žydėliam. Tai tada jie sutiko apsikrikštyt, ir ką? Ir kunigas Liukas pakalbėjo, ir šitą Šachovaitę Marytę—į vienuolyną moterų, o Šachovą Izaoką—į kunigų seminariją. Nu tai vat, Marytė išliko, o tas, durnelis, išėjo—nu ir dabar bijau pasakyt tą pavardę—jį kažkas pamatė, vat vokiečiam pasakė, ir vokiečiai iš karto—jisai nuėjęs dar į Gestapą dirbt. Vat, ir jį ten pat vietoj sušaudė. O Marytei padarėm dokumentus, išvažiavo—ir dabar gyva.

Q: Aišku. Gerai. Ačiū. Viskas. baigiam. Plionkė baigėsi. Kiek iš viso, valanda?

Operatorius: Nu, kasetė. Valanda.

Q: Valanda, jo?

A: Vat, sakysim, ir tą, jeigu Jum būtų įdomu, galėtumėm panagrinėt programą, tai tenai yra, sakau, ten daugiau prasiveria toks fiurerizmas nei antisemit...

Kasetės pabaiga.

[01] 04:26:16

01:07:01

Transcribed by: Milda Morkyte

Date: 11/23/2010

There are no restrictions on this interview